

KS. ANDRZEJ KICIŃSKI

DUSZPASTERSTWO KATECHETYCZNE W PARAFII W ŚWIETLE *DYREKTORIUM KATECHETYCZNEGO KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W POLSCE*

W 1997 r. zostało opublikowane w Watykanie *Dyrektorium Ogólne o Katechizacji* (DOK). Ukazało się trzydzieści lat po zakończeniu Soboru Watykańskiego II i ćwierć wieku po ogłoszeniu pierwszej *Ogólnej Instrukcji Katechetycznej*. Przez cały ten czas trwała dyskusja teologiczna nad katechezą Kościoła. Odbyły się dwa Synody Biskupów bezpośrednio poświęcone sprawom posługi słowa w Kościele: Synod o ewangelizacji w 1974 r., którego efektem jest dokument *Evangelii nuntiandi* (EN), oraz Synod o katechezie z dokumentem *Catechesi tradendae* (CT). Także inne synody, a zwłaszcza kolejne dokumenty Jana Pawła II miały znaczny wpływ na posługę katechetyczną Kościoła. Wśród nich na pierwszym miejscu trzeba wspomnieć *Katechizm Kościoła Katolickiego*, który ukazał się w 1992 r.

W 2001 r. opublikowano trzy bardzo ważne dokumenty Kościoła katolickiego w Polsce odnoszące się do katechezy. Dwa z nich *Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*¹ i *Podstawa Programowa Katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce*² zostały przyjęte podczas 313 zebrania plenarnego Konferencji Episkopatu Polski w Łowiczu w dniu 20 VI 2001 r.

Ks. dr ANDRZEJ KICIŃSKI – adiunkt Katedry Katechetyki Integralnej Instytutu Pastoralno-Katechetycznego KUL; adres do korespondencji: ul. Radziszewskiego 14, 20-950 Lublin; e-mail: kicinski@kul.lublin.pl

¹ Konferencja Episkopatu Polski. *Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*. Kraków 2001 [dalej skrót: DK].

² Konferencja Episkopatu Polski. *Podstawa Programowa Katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce*. Kraków 2001.

Trzeci dokument to *Program nauczania religii*³, zatwierdzony przez Komisję Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski w Radomiu w dniu 20 IX 2001 r.

Powodem opracowania nowego *Dyrektorium Katechetycznego Kościoła Katolickiego w Polsce* były wspomniane uwarunkowania doktrynalne oraz zmieniająca się sytuacja Kościoła i świata. Jego celem jest przedstawienie fundamentalnych zasad teologiczno-duszpasterskich wynikających dla katechezy całego Kościoła z doktryny Soboru Watykańskiego II oraz posoborowego nauczania Kościoła. Celem jest także poddanie refleksji działalności katechetycznej Kościoła, by wskazać na przynajmniej ogólne zastosowanie praktyczne⁴.

Głównym źródłem i stałym punktem odniesienia *Dyrektorium Katechetycznego Kościoła Katolickiego w Polsce* jest wspomniane już *Dyrektorium Ogólne o Katechizacji*⁵. Adaptacja wskazań DOK do rzeczywistości polskiej dało katechezie Kościoła w Polsce syntetyczny opis sytuacji społeczno-religijnej, rozstrzygając zasadnicze kwestie relacji katechezy parafialnej i szkolnej oraz wyznaczając zadania katechezy w szkole z uwzględnieniem zadań dydaktycznych i wychowawczych szkoły. Konieczne wydaje się podkreślenie, że DK jest urzędowym dokumentem katechetycznym, zawierającym normy, wytyczne i sugestie dla pracy katechetycznej w całej Polsce. Jego oficjalnym autorem jest Konferencja Episkopatu Polski. DK – zgodnie ze wskazaniem Stolicy Apostolskiej – przenosi na teren naszego kraju i wprowadza w praktyce duszpasterskiej zasady i propozycje zawarte w DOK.

Artykuł jest próbą odpowiedzi – w świetle *Dyrektorium Katechetycznego Kościoła Katolickiego w Polsce* – na kluczowe pytania: Na co należy zwrócić uwagę, aby pierwszoplanowym miejscem katechezy była parafia, i co można uczynić, aby nauczanie religii w szkole było uzupełnione o parafialne duszpasterstwo katechetyczne?

³ Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski. *Program nauczania religii*. Kraków 2001.

⁴ Zob. K. N y c z. *Wstęp*. DK s. 9.

⁵ Kongregacja do Spraw Duchowieństwa. *Dyrektorium Ogólne o Katechizacji*. Città del Vaticano 1997.

I. KATECHEZA POMIĘDZY SZKOŁĄ A PARAFIA

Charakteryzując obecną sytuację duszpastersko-katechetyczną w Polsce, trzeba podkreślić, że chrześcijańskie wychowanie dzieci i młodzieży, które obecnie realizuje się głównie w środowisku szkolnym, stanowi z pewnością ważny etap w rozwoju polskiej myśli i praktyki katechetycznej, jak również poważne wyzwanie dla całego Kościoła w Polsce. Trzeba również dostrzec poważną szansę poznawania roli i znaczenia Kościoła w tworzeniu kultury, kształtowaniu poprawnej wizji człowieka i życia społecznego na fundamencie Ewangelii zwłaszcza dla tych uczniów, którzy są obojętni w wierze i zdystansowani do życia kościelnego⁶. Wielu katechetyków stwierdza jednak, że szkolne nauczanie religii nie wypełnia w zadowalającym stopniu wszystkich założeń integralnie ujmowanej katechezy, w takim jej rozumieniu, jakie podawane jest w katechetycznych dokumentach Magisterium Kościoła. Napotyka także poważne problemy wychowawcze, wynikające np. ze zróżnicowania poziomu życia religijnego uczniów nawet w obrębie jednej klasy. Tymczasem katecheza, będąc „ze swej strony aktem eklezjalnym”⁷, domaga się przede wszystkim uznania Kościoła jako jej prawdziwego podmiotu, gdyż to on jest rzeczywistym „nauczycielem wiary”⁸, którego nie mogą zastąpić inne podmioty życia społecznego, np. szkoła, ani tym bardziej stanowić jedyne miejsca jej realizacji i rozwoju. Katecheza stanowi ponadto podstawowy element wtajemniczenia chrześcijańskiego i „jest ściśle złączona z sakramentami wtajemniczenia”⁹, co urzeczywistnia się najbardziej i najskuteczniej w parafii. Nie należy też zapominać, że katecheza jest również „jednym z [...] elementów całego przebiegu ewangelizacji”¹⁰, spełniając w niej bardzo ważną funkcję wprowadzania do życia chrześcijańskiego i jego dojrzwania¹¹, a funkcja ta domaga się pełnego uczestnictwa w działalności ewangelizacyjnej całej wspólnoty chrześcijańskiej.

Przyjmując więc za dokumentami Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, że katecheza jako część procesu ewangelizacji jest zarówno kształceniem, wychowaniem, jak i wtajemniczeniem, zadaniem odpowiedzialnych za katechezę

⁶ Zob. DK 13.

⁷ DOK 78.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże. 65.

¹⁰ CT 18.

¹¹ CT 20; zob. także DOK 60-72.

jest takie jej przystosowanie, aby w rzeczywistości polskiej został wypełniony postulat Kościoła o komplementarności szkolnego nauczania religii i katechezy parafialnej¹², szczególnie w tym, co dotyczy chrześcijańskiego wtajemniczenia i ewangelizacji, co jedynie częściowo może być zrealizowane w szkole. Parafia bowiem pozostaje wciąż podstawowym miejscem realizowania się katechezy. Obecnie w Polsce, po powrocie katechezy do szkoły, należałoby usilnie dążyć do tego, aby parafia znów stała się nadzieją i szansą na realizowanie się w niej katechezy bogatej w treści, formy, metody i środki – takiej, która odpowiada w tym względzie zaleceniom Kościoła powszechnego. Ponadto rola parafii wydaje się być niezastąpiona w podejmowaniu procesu preewangelizacji, bez którego żadna forma katechezy nie przyniesie oczekiwanych owoców¹³.

II. KATECHEZA DOROSŁYCH

Do tej pory wiele energii duszpasterskiej poświęciliśmy dzieciom i młodzieży, a przecież to katecheza dorosłych uznawana jest w dokumentach katechetycznych Kościoła za problem wielkiej wagi i najznakomitszą formę katechezy¹⁴. Każda grupa wiekowa wiernych Kościoła ma prawo oczekiwać wsparcia w odczytywaniu i realizacji swego powołania chrześcijańskiego¹⁵, w tym także dorośli. Wydaje się więc, że poruszanie w analizowanym dokumencie problematyki katechezy dorosłych, przed katechezą dzieci i młodzieży, nie jest prostym przesunięciem materiału, tak łatwej w erze komputerowej, ale chodzi o coś więcej – o powrót katechezy dorosłych na właściwe jej miejsce. Od dorosłych bowiem zależy skuteczność katechezy dzieci i młodzieży.

Świat bowiem, w którym młodzi mają żyć i świadczyć o wierze, którą katecheza stara się zbadać i utwierdzić, po większej części znajduje się we władaniu dorosłych, dlatego ich wiara winna być również stale oświecana, wzmacniana i odnawiana, aby przeniknęła całą działalność doczesną, za którą są odpowiedzialni¹⁶.

¹² Zob. DOK 73-76.

¹³ Zob. DK 13.

¹⁴ Zob. CT 43.

¹⁵ Zob. DOK 171.

¹⁶ CT 43.

Katecheza dorosłych jest żywym zagadnieniem we współczesnej refleksji katechetycznej. Zainteresowanie nią wypływa, jak się wydaje, z kilku przyczyn. K. Misiaszek na pierwszym miejscu wymienia ogólne przemiany dokonujące się we współczesnym świecie, najbardziej zaś postępujący jego rozwój, zmierzający generalnie do humanizacji świata i domagający się tym samym człowieka prawdziwie dojrzałego, także dojrzałego w wierze, aby mógł on w sposób twórczy i odpowiedzialny w nim uczestniczyć. Jednakże we współczesnym świecie, obok tych szlachetnych dążeń, mamy nadal do czynienia ze zjawiskami negatywnymi, takimi jak gwałcenie praw i godności osoby ludzkiej, deprecjacja rodziny, dyskryminacja rasowa, konflikty etniczne itp., które potwierdzają, a nawet wymuszają troskę o formację człowieka prawdziwie dojrzałego. Inną przyczyną potrzeby katechezy dorosłych jest trwanie takich procesów społecznych i kulturowych, jak sekularyzm, laicyzacja życia, które podważają, relatywizują czy wręcz negują tradycyjne wartości chrześcijańskie, tworząc nową kulturę i obyczaje bez odniesień do wiary. Utrudniają tym samym, i to w znacznym stopniu, formację chrześcijańską nie tylko dorosłych, ale także dzieci i młodzieży¹⁷.

Z drugiej jednak strony, podkreśla K. Misiaszek, stają się swoistym wołaniem pod adresem Kościoła o mocnego w wierze człowieka dorosłego, aby był w stanie nie tyle przeciwstawiać się procesom dechrystianizacji życia, ale tworzyć nową kulturę chrześcijańską, włączając się aktywnie w dzieło nowej ewangelizacji. Nie można pomijać także przyczyn o charakterze ekonomiczno-społecznych i technologicznym, wyrażających się w takich faktach, jak niedorozwój gospodarczy, bezrobocie, niezdolność czy niemożliwość udziału większej liczby ludzi w publicznych decyzjach, migracje grup ludności, wykorzeniające ich z własnych środowisk kulturowych i pozbawiające potrzebnego dla rozwoju poczucia bezpieczeństwa i stabilności, czy wreszcie wpływ środków społecznego przekazu, nie wolnych od manipulacji osobą ludzką, jej prawami i godnością. Stają się one dzisiaj kwestiami ważnymi dla Kościoła, głównie z racji tkwiących w samej naturze wiary chrześcijańskiej, która nie rozdziela egzystencji ludzkiej i jej problemów od własnych założeń czy zasad¹⁸.

Przyczyny wzmożonego zwracania uwagi na potrzebę katechezy dorosłych są jednak najbardziej widoczne w samym Kościele, w którym coraz bardziej

¹⁷ Zob. K. M i s i a s z e k. *Katecheza dorosłych w dokumentach Kościoła*. W: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*. Red. K. Misiaszek. Warszawa 2002 s. 31.

¹⁸ Zob. tamże s. 31-32.

odkrywa się rolę i znaczenie człowieka dorosłego, gdyż to on właśnie, a nie dziecko czy dorastający, jest podstawowym podmiotem jego życia i rozwoju. Dlatego też formacja człowieka dorosłego winna być stałą troską Kościoła. Widać ją już w wielu Kościołach partykularnych, ale Kościół w Polsce nie wykazuje nią aż takiego zainteresowania, aby można było mówić o dążeniu do wypracowania bardziej całościowej jej koncepcji. Duszpasterstwo katechetyczne Kościoła powinno mieć charakter ciągły, w tym sensie, że katecheza dzieci, młodzieży i dorosłych nie mogą być terenami oddzielonymi od siebie czy pozbawionymi wzajemnej łączności. Trzeba, aby się wzajemnie wspierały i uzupełniały¹⁹.

Oddziaływanie katechetyczne wobec dorosłych winno uwzględnić sytuację ich wiary. Dlatego należy wyróżnić następujące grupy osób dorosłych, do których kierowana jest posługa słowa: pierwsza grupa to dorośli wierzący, którzy spójnie przeżywają swój wybór wiary i szczerze pragną jej pogłębienia; druga grupa to dorośli, którzy zostali ochrzczeni, lecz oddalili się od wiary; trzecia grupa to dorośli nieochrzczeni. Katecheza dorosłych adresowana jest do dwóch pierwszych grup²⁰.

Konkretne zadania w dziedzinie katechezy dorosłych stawia DOK. Po pierwsze, powinna wspierać formację i dojrzewanie życia chrześcijańskiego za pomocą pedagogii sakramentalnej, dni skupienia, kierownictwa duchowego. Po drugie, powinna wychowywać do właściwej oceny w świetle wiary zmian społeczno-kulturowych w społeczeństwie. Kolejnymi zadaniami katechezy dorosłych są: wyjaśnianie współczesnych problemów religijnych i moralnych; wyjaśnianie relacji, jakie zachodzą między działaniem doczesnym a eklezjalnym; rozwijanie racjonalnych podstaw wiary oraz formowanie do przyjęcia odpowiedzialności w misji Kościoła i do umiejętności odważnego dawania świadectwa chrześcijańskiego w społeczeństwie²¹.

Jeszcze bardziej konkretnie o zadaniach w zakresie katechezy dorosłych mówi DK, podkreślając, że każda wspólnota winna zapewnić wszystkim dorosłym stosowną do ich wieku, wykształcenia, stanu, zawodu oraz zainteresowania formę katechezy. Katecheza ta winna uwzględniać formację duchową, doktrynalną, kulturalną oraz społeczną. Winna też uświadamiać świeckim katolikom potrzebę rozwijania kwalifikacji zawodowych, zmysłu rodzinnego i obywatelskiego oraz cnót odnoszących się do życia społecznego:

¹⁹ Zob. CT 45.

²⁰ Zob. DOK 172.

²¹ Zob. DOK 175.

uczciwości, poczucia sprawiedliwości, szczerości, uprzejmości i siły ducha. Mogą to być kursy katechezy systematycznej (np. kursy biblijne) lub jakieś formy katechezy okazjonalnej, uwzględniającej różne sytuacje i okoliczności domagające się światła orędzia Bożego. Żywotność duszpasterska parafii zależy od funkcjonujących w niej różnych, wzajemnie dopełniających się form katechezy dorosłych²².

Katecheza dorosłych świeckich tym m.in. różni się od katechezy dzieci i młodzieży, że przyjmuje stan świecki jako ustalone i zdeklarowane miejsce realizacji chrześcijańskiego powołania do świętości²³. Stan świecki jest rzeczywistością, która osiąga swój pełny sens dopiero w Chrystusie²⁴. Dla ludzi świeckich staje się polem i narzędziem realizacji ich powołania chrześcijańskiego. Wydaje się, że katecheza dorosłych w Polsce podejmowana jest przede wszystkim przez ruchy, stowarzyszenia i organizacje katolickie. Za swoje pilne zadanie chrześcijańską formację laikatu przyjmuje również Akcja Katolicka. Ze względu na to, że wszystkie te inicjatywy nie mają charakteru masowego, trzeba – jak podkreśla DOK – nie zaniedbując troski wobec elit, w ramach duszpasterstwa masowego podejmować systematyczną, zaprogramowaną katechezę dorosłych. Taką zwyczajną formą jest, według dokumentów Kościoła, niedzielna homilia²⁵.

Według DK szczególne znaczenie ma katecheza dorosłych adresowana do rodziców w ramach przygotowania ich dzieci do sakramentów świętych. Ma ona w naszym kraju już pewną tradycję. DK podkreśla, że należałoby ją jeszcze bardziej zintensyfikować, na podstawie istniejących form wypracować nowe, bardziej przystosowane do aktualnej sytuacji duszpasterskiej, nade wszystko zaś opracować programy takiej katechezy²⁶. Pierwszą okazję stanowi chrzest dziecka. Przygotowanie do chrztu można potraktować jako specjalną formę katechezy dla rodziców dziecka i jego rodziców chrzestnych. Kolejną bardzo ważną formą katechezy dorosłych, którą omawia DK i z której nie należy nigdy rezygnować, jest katecheza rodziców w związku z przygotowaniem ich dzieci do I Komunii świętej i sakramentu pokuty oraz rocznicy I Komunii świętej. Wskazane jest, by spotkania rodziców odbywały się systematycznie w ciągu całego roku poprzedzającego uroczystość pierwszo-

²² Zob. DK 101

²³ Por. ChL 15.

²⁴ Zob. KK 31.

²⁵ Zob. DOK 70.

²⁶ Zob. DK 103.

komunijną, jeśli możliwe – raz w miesiącu, i miały charakter katechetyczny, a nie tylko organizacyjny. Katechetyczny charakter winny mieć również spotkania dla rodziców młodzieży przygotowującej się do przyjęcia sakramentu bierzmowania. Ze względu na to, że przygotowanie młodzieży rozłożone jest na cały rok, katecheza rodziców kandydatów do bierzmowania powinna objąć przynajmniej trzy spotkania w ciągu roku: na początku formacji, w trakcie jej trwania oraz przy końcu²⁷.

Ważną formą katechezy dorosłych w Polsce, na którą także wskazują dokumenty katechetyczne, są piesze i autokarowe pielgrzymki do sanktuariów. Te formy katechezy winny być popierane, w tym organizacyjnie, przez duszpasterzy.

W kontekście problematyki katechezy dorosłych w Polsce trzeba stwierdzić, że czeka nas wysiłek poznania najnowszych danych różnych nauk o człowieku i wskazań pedagogicznych dostosowanych do różnego wieku. Trzeba poznać również komplementarne dokumenty Magisterium Kościoła, które już sięgnęły do tych najnowszych badań oraz praktyki innych Kościołów lokalnych. Ważnym w tej materii jest z pewnością dokument Papieskiej Rady do Spraw Świeckich *Godność i postannictwo ludzi starszych w Kościele i w świecie*²⁸, w którym spotykamy nowy podział na „young old” – „młodych-starych”, sytuowanych w przedziale wieku 65-75 lat, i „oldest old” – „najstarszych ze starszych”, czyli ludzi, którzy przekroczyli 75 lat. W dokumencie zostały wskazane dziedziny życia Kościoła, w których najlepiej mogą dawać i dają świadectwo. Mowa jest o działalności charytatywnej, apostołstwie, liturgii, życiu stowarzyszeń i ruchów kościelnych, rodzinie, kontemplacji, modlitwie i zaangażowaniu na rzecz „kultury życia”²⁹.

Wydaje się, że kluczowe dla naszych rozważań będzie stwierdzenie, że pierwszym i zasadniczym podmiotem katechezy dorosłych jest sam dorosły jako osoba w ciągłym i dynamicznym rozwoju, osoba powołana do Królestwa Bożego. Poznać dobrze dorosłego, jego rozwój, problemy i doświadczenia to główne zadanie odpowiedzialnych za katechezę, którzy rzeczywiście pragną być wierni Bogu i wierni człowiekowi³⁰.

²⁷ Zob. tamże.

²⁸ Papieska Rada do Spraw Świeckich. *Godność i postannictwo ludzi starszych w Kościele i w świecie*. Watykan 1998.

²⁹ Zob. A. K i c i Ń s k i. *Dorosły jako podmiot katechezy*. W: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*. Red. K. Misiaszek. Warszawa 2002 s. 155-156.

³⁰ Zob. tamże s. 156.

Odnowa soborowa przyniosła wiele nowych koncepcji i propozycji rozwoju samoświadomości Kościoła i jego misji, które także prowadzą, stymulują w kierunku jakościowego rozwoju katechezy dorosłych. Przewyciężona została koncepcja duszpasterstwa „zachowywania” tego, co jest, na korzyść ponownego odkrycia ewangelizacji jako podstawowego zadania i obowiązku Kościoła. Warunki życia współczesnych ludzi zmuszają nas wszystkich do zrewidowania metod i usilnego poszukiwania takich dróg i sposobów, za których pomocą można by ludziom naszego wieku głosić orędzie chrześcijańskie tak, aby mogli w nim nie tylko znaleźć odpowiedź na swe pytania, ale także zaczerpnąć siły do wypełnienia obowiązków oraz zaangażować się w misję ewangelizacyjną³¹.

Można powiedzieć, że istnieje już nowe spojrzenie na podmiotowość dorosłego w duszpasterstwie – z jednej strony przewyciężona została koncepcja duszpasterstwa dorosłych prowadzonego tylko okazjonalnie, i nierzadko w sposób infantylny, a z drugiej strony wychodzi się w edukacji poza określenie człowieka dorosłego jako raz na zawsze „uformowanego”, „wychowanego”, będącego już całkowicie dojrzałym; odchodzi się też od koncepcji dojrzałości jako rzeczywistości statycznej³². Przede wszystkim trzeba jednak stwierdzić, że wytworzyła się nowa sytuacja, choć będąca jeszcze w stadium początkowym: wielu dorosłych prezentuje świadomość, że katecheza zdobyta w wieku dziecięcym i młodzieńczym nie wystarcza dla dorosłego chrześcijanina; sami proszą o katechezę, sami chcą w niej odgrywać aktywną rolę. Chociaż te procesy jeszcze nie do końca są wyraźne, to już są rozpowszechnione. Dorośli nie chcą tylko słuchać o życiu wiary, chcą nią żyć³³.

III. KATECHEZA DZIECI I MŁODZIEŻY

Katecheza dzieci i młodzieży, ze względu na procesy socjalizacji religijnej zachodzące w tych okresach rozwojowych, ma dla wspólnoty wierzących bardzo ważne znaczenie. Jej celem jest przede wszystkim kształtowanie wiary

³¹ Zob. EN 3.

³² Zob. A. K i c i Ń s k i. *Przejście od katechezy infantylniej do katechezy dorosłych. Prezentacja dokumentu: „Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej” Międzynarodowej Rady ds. Katechezy. „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie” 2001 nr 7-8 s. 312-324.*

³³ Zob. J. G a e v e r t. *Koncepcja katechezy dorosłych. „Ateneum Kapłańskie” 1979 nr 2-3 t. 424-425 s. 166-178.*

dojrzałej, włączenie w Kościół, pomoc w wyborze drogi powołania chrześcijańskiego i podjęcie zadań w Kościele³⁴.

Dzieci i młodzież na katechezie to temat trudny i złożony, dotyka on bowiem relacji Kościół – młodzi, która jest albo często zbyt entuzjastycznie przedstawiana, albo też krytykowana za brak zrozumienia z jednej czy drugiej strony. Takie cele jak spotkanie z Jezusem, zjednoczenie z Nim, a nawet głęboka zażyłość, są nie do osiągnięcia wyłącznie na poziomie katechezy szkolnej. Potrzeba ścisłej współpracy rodziny, parafii i szkoły, by mogły zostać zrealizowane takie zadania jak: poznanie wiary, wychowanie do liturgii, formacja moralna, uczenie modlitwy, wychowanie do wspólnoty czy wprowadzenie do misji³⁵.

Ze względu na to, że pierwszoplanowym miejscem katechezy jest parafia³⁶, nauczanie religii w szkole domaga się uzupełnienia o parafialne duszpasterstwo katechetyczne dzieci i młodzieży. Jan Paweł II podkreśla, że chociaż ten rodzaj katechezy napotyka w Polsce na pewne trudności, zwłaszcza natury organizacyjnej, niemniej jednak winny one w każdej parafii być pomyslnie rozwiązane, aby dzieci i młodzież nie traktowały nauki religii wyłącznie jako jednego z przedmiotów nauczanych w szkole, lecz by mogły również czerpać siłę z bezpośredniego kontaktu z Bogiem w liturgii i sakramentach świętych³⁷. Parafia jest przede wszystkim uprzywilejowanym miejscem katechezy przygotowującej do przyjmowania sakramentów świętych. Spotkania formacyjne w parafii winny odbywać się przynajmniej raz w miesiącu i mieć charakter katechetyczny. Nie powtarzają one nauczania religii w szkole, lecz je uzupełniają, zwłaszcza w funkcji wtajemniczenia i wychowania.

Program działań katechetycznych w parafii, według DK, winien uwzględniać

- środowisko formacji: jest nim własna parafia, a nie parafia, na której terenie znajduje się szkoła;
- miejsce formacji: jest nim budynek kościelny lub parafialny;

³⁴ Zob. DA 12.

³⁵ A. K i c i ń s k i. *Wyzwania katechezy młodzieży nowego tysiąclecia*. W: *Katecheza dziś*. Red. J. Zimny. Sandomierz 2002 s. 31.

³⁶ Zob. CT 67.

³⁷ Zob. J a n P a w e ł II. *Przemówienie do biskupów polskich w czasie wizyty „ad limina” w Rzymie [2 II 1998] nr 5.*

- osoby odpowiedzialne za formację: kapłani, katecheci, animatorzy wywodzący się z kościelnych ruchów młodzieżowych;
- formy formacji: spotkania zbiorowe wszystkich kandydatów, celebracje w kościele parafialnym (lub w kaplicach na terenie parafii), praca w grupach³⁸.

Sprawdzona praktyka podpowiada, że dzieci uczęszczające do klas I-III szkoły podstawowej winny w parafii uczestniczyć w katechezie inicjacji sakramentalnej do Eucharystii i pokuty. Dzieci uczęszczające do klas IV-VI szkoły podstawowej winny wziąć udział w katechezie wprowadzającej w historię zbawienia. Spotkania katechetyczne powinny rozpocząć się od wręczenia Biblii, której treść stanowi na tym etapie przedmiot nauki religii w szkole, i koncentrować się wokół zagadnień wprowadzających w lekturę Pisma świętego. Ukoronowaniem tych spotkań powinien być, przewidziany pod koniec klasy VI, obrzęd wręczenia Wyznania Wiary. Katecheza młodzieży gimnazjalnej wiąże się z wyznaniem i rozumieniem wiary, co według DK stanowić powinno program i przedmiot przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania, dlatego spotkania katechetyczne powinny mieć raczej charakter celebracji i ukazywać poszczególne sakramenty Kościoła i wynikające z nich zadania młodych w Kościele. Zgodnie z zaleceniami II Synodu Plenarnego sakrament bierzmowania winien być udzielany młodzieży uczęszczającej do III klasy gimnazjalnej. Katecheza w szkołach ponadgimnazjalnych winna, według DK, skupić się na świadectwie wiary. Powinna być związana z przygotowaniem bliższym (ale nie bezpośrednim) do założenia rodziny chrześcijańskiej, a zatem uwzględniać również spotkania prowadzone przez pracowników poradni rodzinnych. Absolwentom szkół ponadgimnazjalnych, którzy otrzymali ocenę końcową z religii oraz uczęszczali na spotkania dla młodzieży w ramach tej katechezy, powinny być wydawane zaświadczenia o ukończeniu przygotowania bliższego do sakramentu małżeństwa³⁹.

Powyżej zarysowany program katechezy parafialnej pozostaje na razie na poziomie życzeniowym. Owocna realizacja wskazanych form duszpasterstwa katechetycznego w ramach parafii domaga się opracowania odrębnych, ale zsynchronizowanych z nauczaniem szkolnym programów sakramentalnej katechezy parafialnej. Gwoli ścisłości trzeba jednak zauważyć, że opracowano już kilka programów diecezjalnych.

³⁸ Zob. DK 107.

³⁹ Zob. DK 107.

Na parafii spoczywa również obowiązek zorganizowania co roku rekolekcji adwentowych dla dzieci i młodzieży. Przyjmują one jednak, jak dotąd, często formy tradycyjne. Trzeba poszukiwać nowej formuły dla parafialnych rekolekcji adwentowych, wykorzystując np. niektóre pozytywne doświadczenia zdobyte z przeprowadzania rekolekcji wielkopostnych dla środowiska szkolnego.

Według DK i innych dokumentów katechetycznych wspólnota parafialna winna być w sposób szczególny uwrażliwiona na osoby, które cierpią z powodu upośledzenia fizycznego lub umysłowego. Są one wyjątkowo umiłowane przez Pana⁴⁰. Należy ofiarować im odpowiednią formę katechezy zarówno w szkole, jak i w parafii bądź też w innych miejscach formacyjnych, wspomagając zwłaszcza rodzinę⁴¹. Ze względu na to, że taka katecheza wymaga szczególnych kompetencji, trzeba zadbać o odpowiednio przygotowanych katechetów⁴². Należy przeto uwrażliwić ośrodki kształcenia katechetów, aby wprowadziły do programów studiów także wykłady i ćwiczenia z zakresu katechezy specjalnej.

Kościół podkreśla swój specyficzny wkład w pomoc osobom szczególnej troski, czyniąc to nade wszystko poprzez wierność przykładowi i nauczaniu swego Założyciela. Jezus Chrystus bowiem otaczał szczególną troską cierpiących, darząc ich w swojej posłudze miłosierną miłością i ukazując w nich moc odkupienia, która obejmuje człowieka w jego jedyności i pełni. Poprzez słowa i czyny dawał poznać, że zepchnięci na margines, poszkodowani, biedni, cierpiący i chorzy byli uprzywilejowanymi adresatami orędzia Dobrej Nowiny Królestwa Bożego, które weszło w dzieje ludzkości. Idąc za przykładem Chrystusa, wspólnota Jego uczniów sprawiła, że w ciągu wieków rozkwitły dzieła nadzwyczajnej wielkoduszności, które są świadectwem wiary i nadziei pokładanej w Bogu. W tę misję włącza się także katecheza grup specjalnej troski, prowadzona w polskich szkołach i środowiskach, gdzie te osoby przebywają⁴³.

Z podobną troską wspólnota parafialna powinna podjąć, na miarę swych możliwości i w razie zaistniałej potrzeby, katechezę dla osób zepchniętych na margines życia: emigrantów, uciekinierów, osób bezdomnych i bez stałego

⁴⁰ Zob. DOK 189.

⁴¹ Zob. tamże.

⁴² Zob. tamże.

⁴³ A. K i c i ń s k i. *Katecheza grup szczególnej troski*. „Roczniki Teologiczne” 50:2003 z. 6 s. 134.

miejsca zamieszkania, chronicznie chorych, uzależnionych, więźniów itp., a także po bratersku wspierać katechetów, którzy takiej służbie się poświęcają⁴⁴.

Ważnym miejscem katechezy dzieci i młodzieży w parafii są grupy liturgiczne chłopców i dziewcząt. Programy pracy z ministrantami i bielankami powinny, według DK, uwzględniać nie tylko przygotowanie do pełnienia funkcji liturgicznych, ale również przygotowywać intelektualnie i duchowo do przeżywania i rozumienia obrzędów, w których członkowie zespołów liturgicznych pełnią służbę. Program formacji lektorów powinien uwzględniać zagadnienia biblijne, liturgiczne, a także związane z prawidłowym wykonywaniem czytań i śpiewów w liturgii. Szczególną troską należy otoczyć formację duchową lektorów. Kurs lektorski winien trwać przynajmniej jeden rok i kończyć się promocją udzieloną, zgodnie ze zwyczajami diecezjalnymi, przez biskupa lub upoważnionego kapłana. Zajęcia kursu lektorskiego winny odbywać się w ośrodkach na tyle blisko usytuowanych, by kandydaci bez trudności mogli uczestniczyć w wykładach i spotkaniach formacyjnych. Zajęcia odbywane w trakcie roku szkolnego winny być jeszcze ponadto uzupełnione możliwością wyjazdu na wakacyjny obóz lektorski⁴⁵.

Kolejnym ważnym nurtem katechezy parafialnej dzieci i młodzieży wskazanym w DK są ruchy i stowarzyszenia katolickie, o których istnienie w parafii powinno się szczególnie zabiegać, otaczając je życzliwą opieką duszpasterską⁴⁶. Ważnym zadaniem, choć często o charakterze ponadparafialnym, jest objęcie opieką duszpasterską harcerzy. Wyznaczeni przez biskupa diecezjalnego duszpasterze harcerzy winni troszczyć się o to, aby na zjazdach i spotkaniach harcerskich, rajdach, biwakach, obozach i zimowiskach nigdy nie brakowało elementów religijnych. DK przypomina, że wciąż trzeba odwoływać się do ideałów autentycznego harcerstwa, takich jak Bóg, honor, Ojczyzna, nauka, oraz proponować pracę nad kształtowaniem własnego charakteru. Należy wykorzystywać zapisane w wewnętrznych regulaminach poszczególnych organizacji harcerskich możliwości mianowania kapelanów chorągwi i szczeptów⁴⁷.

W posłudze katechetycznej w parafii wielkie znaczenie mają piesze pielgrzymki na Jasną Górę i do innych sanktuariów. Przed duszpasterzami

⁴⁴ Zob. DOK 190.

⁴⁵ Zob. DK 110.

⁴⁶ Zob. DK 111.

⁴⁷ Zob. DK 112.

stawia się zadanie popierania i umożliwiania młodzieży udziału w takich pielgrzymkach. Doniosłe znaczenie dla całej postęgi katechetycznej dzieci i młodzieży mają wyjazdy wakacyjne. Parafia ma za zadanie nie tylko pomagać w ich organizacji, ale wspomagać je czynnie, także materialnie⁴⁸.

ZAKOŃCZENIE

Analiza *Dyrektorium Katechetycznego Kościoła Katolickiego w Polsce* pod kątem postęgi katechetycznej w parafii ukazała nam, z jednej strony, jak ważne miejsce w wychowaniu w wierze zajmuje wspólnota parafialna, a z drugiej strony – jak trudno po powrocie nauki religii do szkoły znaleźć odpowiednie rozwiązania dla jej pełnego funkcjonowania.

W artykule uwypuklono fakt, że nowe dyrektorium nie zrywa z katechetyczną spuścizną przeszłości, lecz zachowuje ciągłość tradycji. Miniony wiek, zwłaszcza ostatnie półwiecze, mimo dramatycznych sytuacji, w jakich przyszło nam katechizować, wypracował i utrwalił pewną metodę katechetyczną, specyficzną dla naszego kraju. Można więc i należy na niej budować, choć nie wszystko da się przenieść w obecną rzeczywistość. Mimo że katecheza odbywa się obecnie głównie w szkole, parafia stanowi nadal wielką szansę dla katechezy. Niewątpliwie DK jest w tej mierze nowym impulsem i nową inicjatywą.

Po analizie tego dokumentu i dorobku naukowego katechetyków trzeba stwierdzić, że postęgę katechetyczną Kościoła w Polsce trzeba ująć całościowo, we wszystkich jego wymiarach i aspektach, i wbudować ją w całokształt misji duszpasterskiej czy ewangelizacyjnej. Chodzi o to, aby działalności katechetycznej nie ukazywać w sposób wyizolowany, lecz w powiązaniu z innymi formami duszpasterstwa i ewangelizacji, zwłaszcza z katechezą parafialną.

Katecheza jako część procesu ewangelizacji jest zarówno kształceniem, wychowaniem, jak i wtajemniczeniem, zadaniem więc, jakie staje przed odpowiedzialnymi za katechezę, jest takie jej przystosowanie, aby w rzeczywistości polskiej został wypełniony postulat Kościoła o komplementarności szkolnego nauczania religii i katechezy parafialnej, szczególnie w tym, co dotyczy chrześcijańskiego wtajemniczenia i ewangelizacji, albowiem funk-

⁴⁸ Zob. DK 113-114.

cje te jedynie częściowo mogą być zrealizowane w szkole. Parafia pozostaje wciąż podstawowym miejscem realizowania się katechezy. W Polsce należałoby usilnie dążyć do tego, aby parafia znów stała się nadzieją i szansą realizowania w niej katechezy bogatej w treści, formy, metody i środki, takiej, która odpowiadałaby w tym względzie zaleceniom Kościoła powszechnego.

W artykule ukazano również przyczyny większego zainteresowania potrzebą katechezy dorosłych. W Kościele coraz bardziej odkrywa się rolę i znaczenie człowieka dorosłego, gdyż to on właśnie, a nie dziecko czy dorastający, jest podstawowym podmiotem jego życia i rozwoju. Dlatego też formacja dorosłych winna być stałą troską Kościoła. Jej wagę doceniono już w wielu Kościołach partykularnych, w Polsce jednak nie dostrzega się jeszcze aż takiego nią zainteresowania, aby można było mówić o dążeniu do wypracowania bardziej całościowej jej koncepcji. Duszpasterstwo katechetyczne Kościoła powinno mieć charakter ciągły w tym sensie, że katecheza dzieci, młodzieży i dorosłych nie mogą być obszarami oddzielonymi od siebie czy pozbawionymi wzajemnej łączności. Trzeba, aby się wzajemnie wspierały i uzupełniały. Katecheza dorosłych uznawana jest w dokumentach katechetycznych Kościoła za problem wielkiej wagi i najznakomitszą formę katechezy, dlatego przed polską parafią stoi wielkie zadanie wprowadzenie tego w życie. Posługa parafialna powinna się skupić na wspieraniu formacji i dojrzewania do życia chrześcijańskiego za pomocą pedagogii sakramentalnej, dni skupienia, kierownictwa duchowego; powinna wychowywać do właściwej oceny w świetle wiary zmian społeczno-kulturowych w społeczeństwie; wyjaśniać dzisiejsze problemy religijne i moralne; wyjaśniać relacje, jakie zachodzą między działaniem doczesnym a eklezjalnym; rozwijać racjonalne podstawy wiary oraz formować do przyjęcia odpowiedzialności w misji Kościoła i do umiejętności odważnego dawania chrześcijańskiego świadectwa w społeczeństwie.

Nauczanie religii w szkole domaga się uzupełnienia o parafialne duszpasterstwo katechetyczne dzieci i młodzieży. Mimo że obecnie katecheza parafialna napotyka w Polsce na pewne trudności, zwłaszcza natury organizacyjnej, problemy te winny być w każdej parafii pomyślnie rozwiązane, aby dzieci i młodzież nie traktowały nauki religii wyłącznie jako jednego z przedmiotów nauczanych w szkole, lecz by mogły również czerpać siłę z bezpośredniego kontaktu z Bogiem w liturgii i sakramentach świętych. Parafia bowiem jest przede wszystkim uprzywilejowanym miejscem dla katechezy przygotowującej do sakramentów świętych. Katecheza parafialna nie powinna powta-

rzać nauczania religii w szkole, lecz je uzupełniać, zwłaszcza w funkcji wtajemniczenia i wychowania.

BIBLIOGRAFIA

- Katecheza dziś. Red. J. Zimny. Sandomierz 2002.
- K i c i ń s k i A.: Katecheza grup szczególnej troski. „Roczniki Teologiczne” 50:2003 z. 6 s. 121-137.
- Przejście od katechezy infantylniej do katechezy dorosłych. Prezentacja dokumentu: „Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej” Międzynarodowej Rady ds. Katechezy. „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie” 2001 nr 7-8 s. 312-324.
- Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski. Program nauczania religii. Kraków: WAM 2001.
- Konferencja Episkopatu Polski. Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce. Kraków: WAM 2001.
- Konferencja Episkopatu Polski. Podstawa Programowa Katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce. Kraków: WAM 2001.
- Kongregacja do Spraw Duchowieństwa: Dyrektorium Ogólne o Katechizacji. Città del Vaticano 1997.
- M i s i a s z e k K.: Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła. Warszawa 2002.
- Przesłanie dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce. Red. S. Dziekoński. Warszawa 2003.
- Teologia pastoralna. Red. R. Kamiński. T. 2: Teologia pastoralna szczegółowa. Lublin: Atla 2 2002.

CATECHETIC PASTORATE IN THE PARISH
IN THE LIGHT OF THE *CATECHETIC DIRECTORY*
FOR THE CATHOLIC CHURCH IN POLAND

S u m m a r y

In 2001 three extremely important documents were published by the Catholic Church in Poland that concern catechesis: *Catechetical Directory for the Catholic Church in Poland*, *Programme Basis of Catechesis of the Catholic Church in Poland* and *Programme of the Teaching of Religion*. The reason for working out a new *Catechetical Directory* is the changing situation of the world and the Church. Its aim is to present the fundamental theological-pastoral principles following from the doctrine of the Vatican Council II and the post-council *Magisterium of the Church* that are directions for catechesis in the whole Church. Its aim is also to reflect on catechetical actions of the Church in order to point to at least general practical applications.

Analysis of the *Directory* with respect to catechetical work in the parish shows, on the one hand, how important a place the parish community is for religious education, and on the other, how difficult it has been – after lessons of religion came back to schools – to find proper solutions for their functioning.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: Dyrektorium Katechetyczne dla Kościoła Katolickiego w Polsce, katecheza dorosłych, katecheza dzieci i młodzieży, parafia, szkoła.

Key words: Catechetical Directory for the Catholic Church in Poland, catechesis for adults, catechesis for children and youth, parish, school.